ภาพเก่า - เล่าอดีต :

ว่าวไทย

*บุศยารัตน์ คู่เทียม**

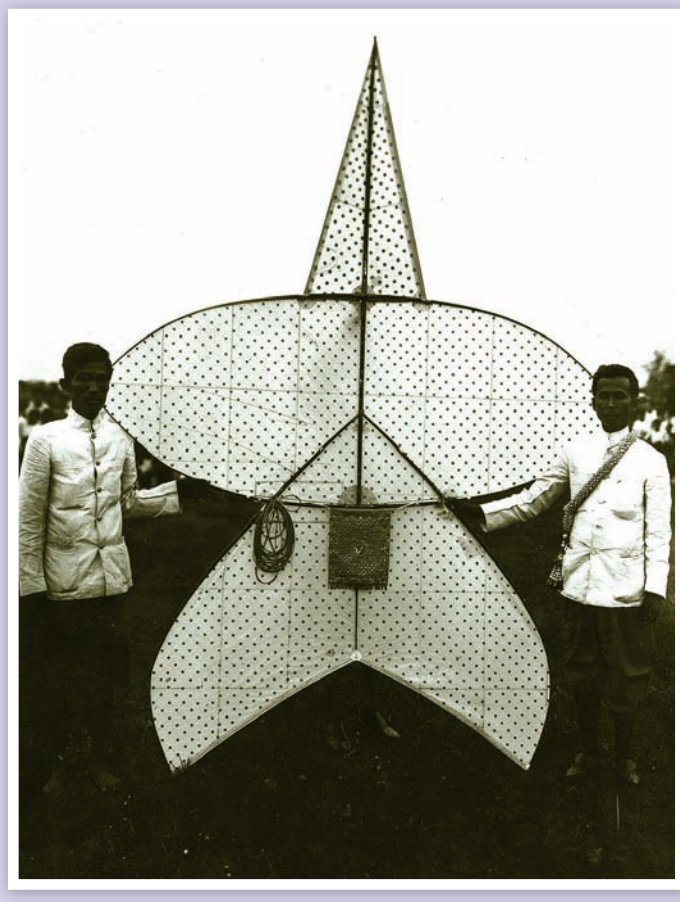

คำว่า **"ว่าว"** ในภาษาไทย หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า "Kite" มีความหมายคล้ายกันคือ เป็นเครื่องเล่นรูปต่าง ๆ มีไม้เบา ๆ เป็นโครง แล้วปิดด้วยกระดาษหรือผ้าบาง ๆ ปล่อยให้ลอยตามลมขึ้นไปในอากาศ โดยมีสายเชือกหรือป่านยึดไว้ [๑]

ว่าวเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์ทำขึ้นมาเป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิงและอาจเพื่อประโยชน์อย่างอื่นมานานนับพันปีแล้ว โดยไม่ทราบต้นกำเนิดที่แน่ชัดว่าเริ่มมีครั้งแรก ณ ที่แห่งใด เพราะเป็นการละเล่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ของคนทั่วไปเกือบทุกชาติ แต่นิยมเล่นกันมากในแถบเอเชีย

---

* นักจดหมายเหตุชำนาญการ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร.

[๑] พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ; กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕) หน้า ๗๔๐.

การเล่นว่าวของประเทศในภูมิภาคเอเชียมีมาแต่โบราณ และยังนิยมเล่นกันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เพื่อความบันเทิงและสนุกสนานเป็นอันดับแรก ซึ่งในแต่ละชาติมีจุดมุ่งหมายในการเล่นว่าวแตกต่างกันไป โดยมากมักจะเป็นด้านของความเชื่อทางศาสนา ประเพณี หรือการใช้ประโยชน์อย่างอื่นด้วย แต่ต่อมาการใช้ประโยชน์ด้านนี้ค่อย ๆ หายไป ทำให้การเล่นว่าวในปัจจุบันเป็นเพียงการละเล่น หรือกีฬาเพื่อความสนุกสนาน และเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แม้ว่าบางชาติยังมีเรื่องราวของความเชื่อเก่า ๆ แอบแฝงอยู่บ้าง ก็ไม่ถือเป็นเรื่องจริงจังเช่นในอดีต

ในประเทศไทย ว่าวเป็นสิ่งที่คนไทยคุ้นเคยและรู้จักกันดีมาแต่เด็ก เพราะเป็นการละเล่นและกีฬาที่นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายทั่วไป เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ราคาไม่แพง และสามารถทำเองได้จากวัสดุพื้นบ้าน แม้คนที่ไม่เคยเล่นเองก็คงจะเคยเห็นผู้อื่นเล่นกัน แต่น้อยคนนักที่จะทราบเรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของว่าวในด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ว่าการเล่นว่าวนับแต่โบราณมามิได้เป็นแต่เพียงการเล่นสนุกที่ปรากฏในวิถีชีวิตของคนไทยนับตั้งแต่ชาวบ้านจนถึงพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังเป็นพระราชพิธีในราชสำนักอีกด้วย

รูปร่างลักษณะและวิธีการทำว่าว รวมทั้งการเล่นว่าวของไทยเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการค้นคิด ประดิษฐ์รูปแบบของว่าว ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของว่าวไทย ที่แตกต่างไปจากรูปลักษณ์ว่าวของชนชาติอื่น ๆ วิธีการทำว่าวและการเล่นว่าวของไทยนั้นต้องอาศัยความชำนาญและศิลปะที่เกิดจากประสบการณ์มาประกอบกับฝีมือที่ประณีต จึงจะทำให้ว่าวมีรูปร่างสวยงามและสามารถขึ้นไปลอยอยู่ในอากาศได้ดี นอกจากรูปแบบและวิธีการทำว่าวที่ต่างไปจากว่าวของชาติอื่นแล้ว คนไทยยังมีวิธีการเล่นว่าวที่ไม่เหมือนชาติใด ๆ ด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นมรดกที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษไทยแต่โบราณ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษา

ความเป็นมาของการเล่นว่าวไทย

การเล่นว่าวของไทยนั้นเริ่มมาแต่เมื่อใดไม่สามารถหาหลักฐานที่แน่นอนได้ เนื่องจากตัวว่าวซึ่งทำจากไม้ไผ่ กระดาษ และป่านว่าวล้วนเป็นสิ่งที่เสียหายเสื่อมสลายได้รวดเร็ว ไม่คงทนเช่นศิลปโบราณวัตถุที่ทำด้วยไม้ หิน หรือโลหะ อีกทั้งเมื่อเลิกเล่นก็พังพอดี หรือทิ้งกันไปไม่ได้เก็บรักษากันไว้ แต่ตามหลักฐานที่ปรากฏคนไทยรู้จักการเล่นว่าวมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย เมื่อ ๗๐๐ กว่าปีมาแล้ว เริ่มจากพงศาวดารเหนือกล่าวถึง พระร่วง[๒] **ว่าโปรดทรงว่าว**[๓] และในหนังสือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์เล่าถึงพระราชพิธีบุษยาภิเษกในเดือนยี่ว่า เป็นวันนักขัตฤกษ์ที่นางสนมกำนัล ได้ดูการชักว่าวหง่าวซึ่งมีเสียงไพเราะเสนาะโสตยิ่ง [๔]

---

[๒] พระร่วง ในตำนานหรือพงศาวดารนั้น เราไม่อาจจะสรุปได้แน่ชัดว่า หมายถึงพระมหากษัตริย์ของสุโขทัยพระองค์ใด เพราะตำนานหรือพงศาวดารมักกล่าวชื่อ “พระร่วง” ปนกันไปหมดจนแยกไม่ออก.

[๓] ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑, พงศาวดารเหนือ (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ; พระนคร. โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖), หน้า ๑๕.

[๔] ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ (ธนบุรี : โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๕), หน้า ๖๕.

ในสมัยอยุธยาการเล่นว่าวคงจะเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย จนเลยเถิดไม่ระมัดระวัง จึงมีกฎมณเทียรบาลห้ามชักว่าวข้ามพระราชวัง หากละเมิดมีโทษถึงตัดมือ[๕] สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งซึ่งโปรดการทรงว่าวมาก จนชาวต่างประเทศที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้นได้บันทึกเรื่องราวนี้ไว้หลายท่าน เช่น เมอซิเออร์ เดอลา ลูแบร์ (M.de la Loubère) อัครราชทูตจากราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ประเทศฝรั่งเศส ที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเมื่อพุทธศักราช ๒๒๓๐ ได้เขียนไว้ในจดหมายเหตุการเดินทางของท่านว่า ***"ว่าวของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามปรากฏในท้องฟ้าทุกคืนตลอดระยะเวลา ๒ เดือนของฤดูหนาว และทรงแต่งตั้งขุนนางให้คอยผลัดเปลี่ยนเวรกันถือสายป่านไว้"*** [๖] บาทหลวงตาชาร์ด (Père Qui Tachard) บาทหลวงในคณะบาทหลวงเยซูอิตที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเช่นกัน ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับว่าวเพิ่มเติม คือ ***ว่าวเป็นกีฬาที่เล่นกันอยู่ทั่วไปในหมู่ชาวสยาม...ที่ทะเลชุบศรและที่เมืองลพบุรี ขณะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จประทับอยู่นั้น ในเวลากลางคืนรอบพระราชนิเวศน์จะมีว่าวรูปต่าง ๆ ลอยอยู่ ว่าวนี้ติดโคมส่องสว่างและลูกกระพรวนส่งเสียงดังกรุ่งกริ่ง*** [๗]

การแข่งขันว่าวที่สนามหน้าพระราชวังดุสิต ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕

[๕] กฎหมายตราสามดวง (พิมพ์ครั้งที่ ๒ ; นครหลวงฯ , โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๕), หน้า ๙๙.

[๖] สันต์ ท.โกมลบุตร, จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม ๑ (พิมพ์ครั้งที่ ๑, พระนคร, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐), หน้า ๒๑๖.

[๗] บาทหลวง ตาชาร์ด, จดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่ ๒ ของบาทหลวงตาชาร์ด แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร (กรมศิลปากร, ๒๕๑๙), หน้า ๑๘๑.

ในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา ว่าวมิได้ใช้เฉพาะเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่มีการใช้ว่าวในการสงคราม คือตอนที่พระยายมราช (สังข์) เจ้าเมืองนครราชสีมาเป็นกบฏ พระเพทราชาส่งกองทัพไปปราบตีเมืองไม่สำเร็จ ในครั้งที่สองแม่ทัพกรุงศรีอยุธยาคิดอุบายเผาเมือง อุบายหนึ่งนั้นใช้หม้อดินบรรจุดินดำผูกสายป่านว่าวจุฬาล่ามชนวนชักข้ามกำแพงเมืองเข้าไป แล้วจุดชนวนไหม้ไปถึงหม้อดินดำเกิดระเบิดตกไปไหม้บ้านเมือง ราษฎรระส่ำระสาย จึงเข้าตีเมืองได้สำเร็จ [๘] จากประวัติศาสตร์ตอนนี้ปรากฏชื่อ **ว่าวจุฬา** เป็นครั้งแรก

ในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ มีที่กล่าวถึงหน้าที่ของตำรวจสมัยกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่พระมหากษัตริย์เสด็จไปทรงว่าว ณ สวนกระต่าย (ปัจจุบันคือบริเวณหลังพระวิหารพระมงคลบพิตร) นอกจากมีหน้าที่ถวายอารักขาแล้วยังเป็นผู้วิ่งรอกและคอยค้ำสายป่านว่าว ถ้าพานว่าวปักเป้าติดเข้ามานั้น ได้เอาบัญชีกราบทูลพระกรุณาตามชื่อทุกครั้ง [๙] ว่าวที่ทรงคงเป็นว่าวจุฬา เพราะคอยคว้าว่าวปักเป้าอยู่ นับเป็นครั้งแรกที่ปรากฏชื่อ **ว่าวปักเป้า**

ว่าวนอกจากจะเล่นเพื่อความสนุกแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับพระราชพิธีในราชสำนัก ดังในตำราพระราชพิธีเก่ากล่าวถึงไว้ดังนี้ ***"ให้ชีพ่อพราหมณ์เชิญพระอิศวร พระนารายณ์มาตั้งยังที่ แล้วให้เจ้าพนักงานเตรียมว่าวมาเตรียมไว้ในโรงราชพิธี ครั้นได้ฤกษ์ดีให้ประโคมปี่พาทย์ฆ้องไชย เชิญเสด็จออกทรงชักว่าว พราหมณ์ เจ้าพนักงานเอาว่าวถวายให้ทรงชักตามบุราณประเพณีเพื่อทรงพระเจริญแล"*** [๑๐] และในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมีการกล่าวถึงว่า ในเดือนอ้ายมีพระราชพิธีคลิม (ในเอกสารบางเล่มเรียกพระราชพิธีแคลง) คือ **พิธีชักว่าวเรียกลม** [๑๑]

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การเล่นว่าวยังคงเป็นการละเล่นและกีฬาที่นิยมกันอยู่แพร่หลาย ในตำนานวังหน้ากล่าวไว้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์พระอนุชาธิราช ทรงโปรดการทรงว่าวมาก ดังมีคำกล่าวคล้องจองกันว่า ***"วังหลวงทรงจุฬา วังหน้าทรงปักเป้า"*** [๑๒] ซึ่งการเล่นว่าวจุฬาและปักเป้า ต่อมาในสมัยหลัง ๆ เป็นการเล่นว่าว

---

[๘] กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ (พิมพ์ครั้งที่ ๗ : กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๓๘ – ๑๓๙.

[๙] กรมศิลปากร, ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ เล่ม ๒ (พิมพ์ครั้งที่ ๕ ; นครหลวงฯ , สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕), หน้า ๖๙ – ๗๐.

[๑๐] ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษ ทวาทศมาสโคลงดั้นฯ, (พระนคร : ศิริมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๒๑๖.

[๑๑] กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พิมพ์ครั้งแรก ; พระนคร, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๐), หน้า ๒๖๘.

[๑๒] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานวังหน้า : ประชุมพงศาวดารเล่ม ๑๑ (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ; พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗), หน้า ๗๑.

เจ้าของว่าวปักเป้าที่ชนะการแข่งขันว่าวพนัน
ในการฉลองสมโภชการตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลยนฤมล พ.ศ. ๒๔๔๘

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เป็นองค์ประธานการแข่งขันว่าวพนัน ณ สนามพระราชวังดุสิต

พนันกัน คือ ฝ่ายจุฬาฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายปักเป้าฝ่ายหนึ่ง โดยต่างฝ่ายต่างโฉบกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งตกตามกติกาที่ตั้งไว้ก็จะเป็นฝ่ายชนะ การเล่นว่าวและการเล่นว่าวพนัน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เล่นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดกีฬาว่าวเป็นอันมาก เพราะเป็นกีฬาที่สนุกสนานครึกครื้นถึงกับโปรดเกล้าฯ ให้เล่นว่าวถวายหน้าพระที่นั่งหลายครั้ง การเล่นว่าวพนันครั้งสำคัญของว่าวจุฬาและปักเป้าคือ การเล่นถวายหน้าพระที่นั่งใน พุทธศักราช ๒๔๔๘ ณ สนามพระราชวังดุสิต โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรางวัลเป็นพวงมาลัยเปียสะพายแล่งมีอุบะห้อย พวงมาลัยสรวมคอมีอุบะห้อยและพวงมาลัยสรวมคอไม่มีอุบะสำหรับผู้ชนะที่หนึ่ง ที่สองและที่สามตามลำดับ ในการเล่นว่าวหน้าพระที่นั่งครั้งนั้นดูจะครึกครื้นมากเป็นพิเศษ เพราะมีพิณพาทย์พระราชทานมาประกอบการเล่นว่าวถึง ๒ วง คือ ทางฝ่ายว่าวจุฬาวงหนึ่ง ฝ่ายว่าวปักเป้าวงหนึ่ง วงพิณพาทย์ทั้งสองวงนี้จะทำเพลงเชิดฉิ่ง เมื่อว่าวทั้งสองกำลังต่อสู้กันติดพันกัน และจะทำเพลงต่าง ๆ เพื่อเป็นการบอกอาการกิริยาของว่าวที่กำลังต่อสู้กันอยู่ ซึ่งนับว่าการเล่นว่าวพนันหน้าพระที่นั่งครั้งนั้นถือได้ว่าเป็นยุคทองของการเล่นว่าวไทย

หลังจากการเล่นว่าวหน้าพระที่นั่งครั้งนั้นแล้ว พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยมาก จากนั้นทรงเห็นชอบให้มีการแข่งขันว่าวพนัน จุฬาและปักเป้า ในคราวฉลองสมโภชการตั้งกรมของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าเยาวมาลยนฤมล ในการแข่งขันครั้งนี้ได้มอบหมายให้พระยาอนุชิตชาญไชย เป็นนายสนามและโปรดเกล้าฯ ให้ตรากติกาสำหรับการเล่นว่าวขึ้น เรียกว่า กติกาเล่นว่าวที่สวนดุสิต ในการตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลยนฤมล รัตนโกสินทร์ศก[๓๘] ๑๒๔[๑๓] ทั้งนี้เพื่อให้การแข่งขันยุติธรรมและสนุกสนานยิ่งขึ้น

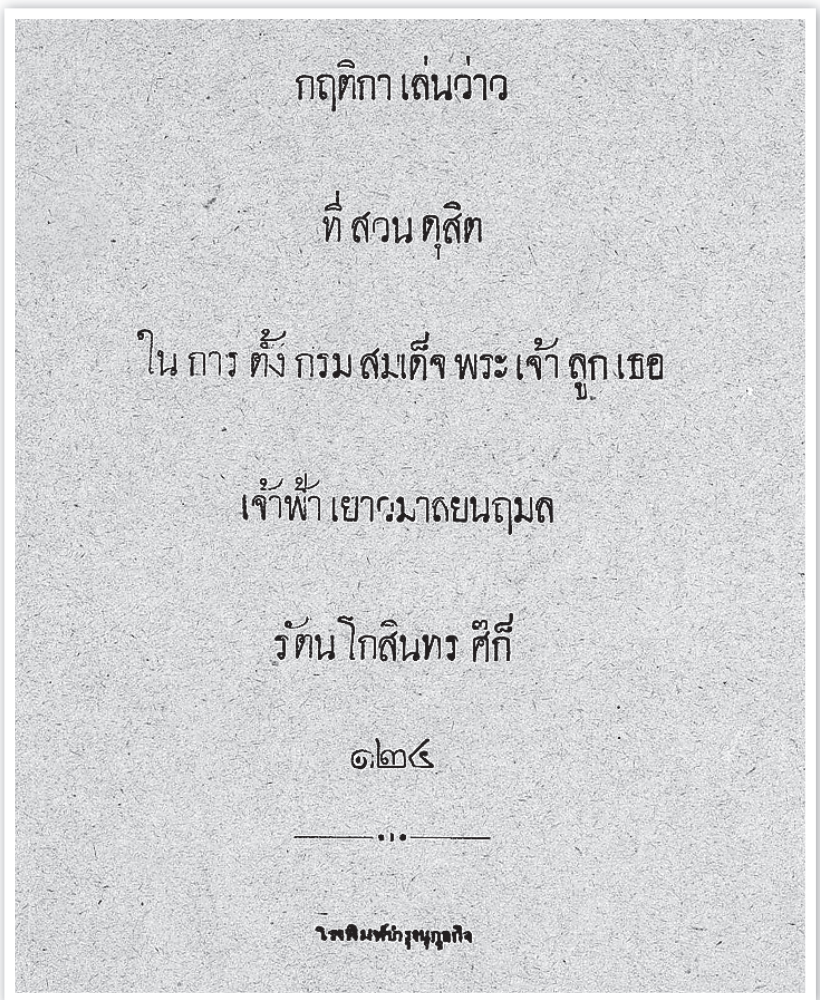
กฤติกา เล่นว่าว

ที่ สวน ดุสิต

ใน การ ตั้ง กรม สมเด็จ พระ เจ้า ลูก เธอ

เจ้าฟ้า เยาวมาลยนฤมล

รัตน โกสินทร ศก

๑๒๔

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตรากติกาการเล่นว่าวขึ้น ในคราวฉลองสมโภชการตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลยนฤมล พ.ศ. ๒๔๔๘

---

[๑๓] กติกาเล่นว่าวที่สวนดุสิต ในการตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลยนฤมล รัตนโกสินทร์ศก ๓๘ ๑๒๔ (ร๕.รล.๙๙/๒๙).

พระยาสีหราชฤทธิไกร (ทองคำ สีหอุไร)
เป็นนายสนามในการแข่งขันว่าวพนัน ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙

พระยาเวียงในนฤบาล (เจ็ก เกตุทัต)
เป็นผู้ช่วยจัดการในสนามว่าวทั่วไป พ.ศ. ๒๔๔๙

ในพุทธศักราช ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารภถึงการแข่งขันว่าว เมื่อคราวสมโภชตั้งกรมว่า สนุกสนานครึกครื้นมาก จึงมีพระราชประสงค์ให้จัดการแข่งขันว่าวพนันชิงถ้วยทองของหลวงขึ้น โดยมอบหมายให้พระยาสีหราชฤทธิไกร (ทองคำ สีหอุไร) เป็นนายสนาม พระยาเวียงในนฤบาล (เจ็ก เกตุทัต) เป็นผู้ช่วยจัดการในสนามว่าวทั่วไป และมอบหมายให้กรมพระยาดำรงราชานุภาพพิมพ์ข้อบังคับการเล่นว่าวขึ้นเป็นเล่ม แจกจ่ายแก่นักเล่นว่าว โปรดเกล้าฯ เรียกข้อบังคับนี้ว่า กติกาเล่นว่าว ที่สนามสวนดุสิต รัตนโกสินทร์ศก[๓๙] ๑๒๕

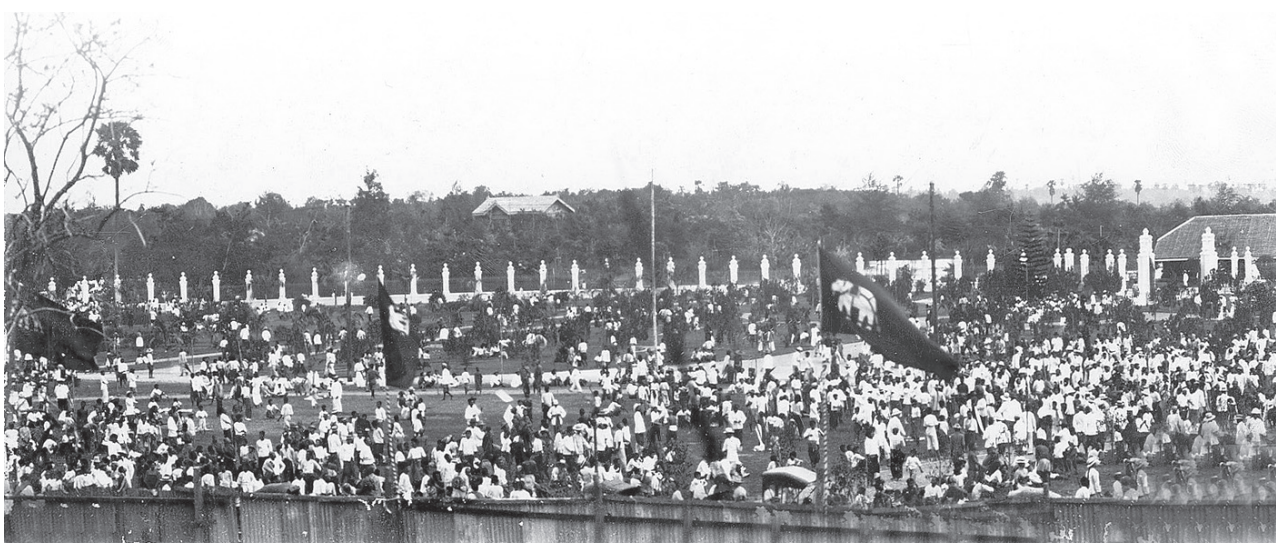

ประชาชนมาชมการแข่งขันว่าว

ในการแข่งขันชิงถ้วยทองนี้ พระองค์เสด็จฯ เป็นองค์ประธานพร้อมทอดพระเนตรการแข่งขัน และพระราชทานรางวัลในการแข่งขันด้วยพระองค์เอง ซึ่งถ้วยทองนี้จะพระราชทานแก่ฝ่ายว่าวจุฬาตัวชนะยอดเยี่ยม ๑ ถ้วย และว่าวปักเป้าตัวเก่งที่สุด ๑ ถ้วย แต่ต้องชนะติดกัน ๓ ปี ซ้อน จึงจะพระราชทานถ้วยทองนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ นอกจากรางวัลถ้วยทองแล้ว ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดรางวัลเป็นผ้าแพรห้อยปักดิ้นเลื่อม เป็นอักษรพระนาม จ.ป.ร. มี ๓ สี ๓ ชั้น รางวัล พระราชทานแก่ว่าวจุฬาตัวเก่ง และรางวัลเป็นผ้าแพรปักดิ้นเลื่อมเป็นอักษร จ.ป.ร. รูปกลมดอกจัน ๓ สี ๓ ชั้นรางวัล พระราชทานแก่ว่าวปักเป้า ติดตัวว่าวตามลำดับชั้น ซึ่งในการแข่งขันแต่ละครั้งมีผู้มาลงทะเบียนแข่งขันเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่มาเข้าชมล้นหลาม มีทั้งชาวกรุง ชาวชนบท และต่างเมือง หลังจากการเล่นว่าวในครั้งนี้แล้ว การเล่นว่าวก็มีเล่นกันเรื่อยมาทุกสมัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับว่าคนไทยได้รับความสนุกสนานจากการเล่นว่าว จนถือเป็นกีฬาชนิดหนึ่งที่มีการแข่งขันกันอย่างเป็นทางการเสมอมา

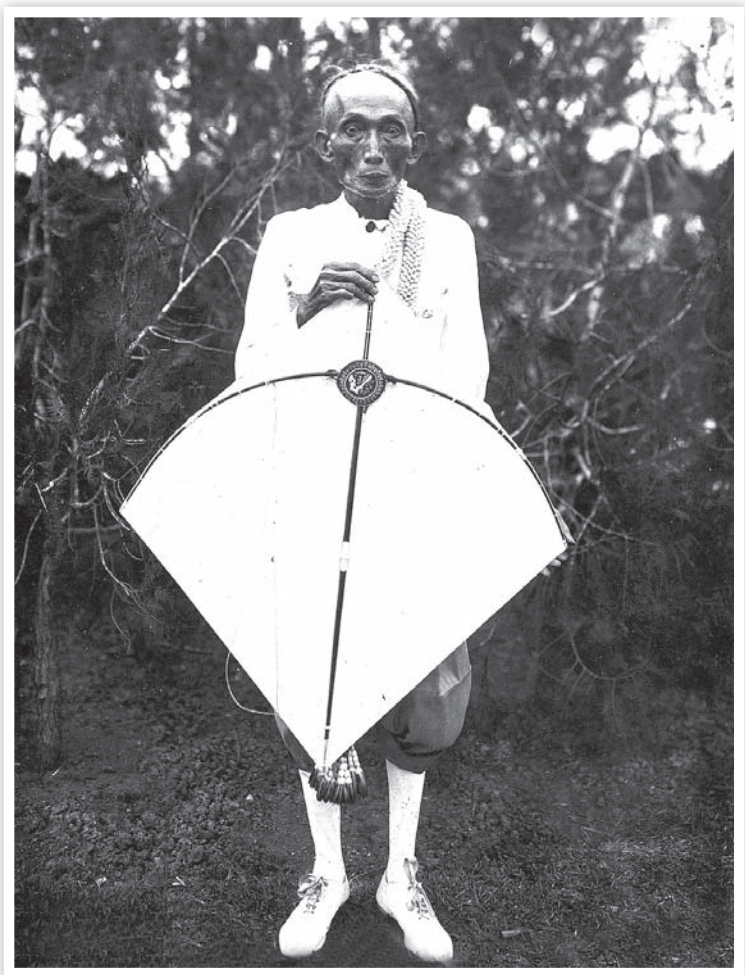

พระยาภิรมย์ภักดี (ชม เศรษฐบุตร) กับว่าวปักเป้า ที่ชนะการแข่งขันว่าวพนัน ในสมัยรัชกาลที่ ๕

พระยาภิรมย์ภักดี (บุญรอด เศรษฐบุตร)
บุตรของพระยาภิรมย์ภักดี (ชม เศรษฐบุตร) ผู้เรียบเรียง
หนังสือ ตำนานว่าวพนัน กับตำราทำและวิธีการชักว่าว

ส่วนสนามที่ใช้เล่นว่าวกันในกรุงเทพฯ แห่งแรก คือ หน้าโรงหวยแถวสามยอดในปัจจุบัน เมื่อเล่นไปนาน ๆ เข้ามีการสร้างบ้านเรือนในบริเวณนั้นมากขึ้น ไม่สะดวกจึงย้ายที่เล่นกันเรื่อยไป หลังจากนั้นจึงมาเล่นกันที่ท้องสนามหลวง หรือ **“ทุ่งพระเมรุ”** โดยในพุทธศักราช ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อกำแพงด้านเหนือของพระราชวังบวรออกให้หมด แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกต้นมะขามไว้รอบ ๆ สนาม และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เล่นว่าวที่สนามหลวงได้ตั้งแต่ปี ๒๔๔๒ และเล่นกันสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนในต่างจังหวัดนิยมเล่นกันตามที่โล่งกว้าง หรือตามท้องนาทั่วไป

เจ้าของว่าว นำว่าวเข้าร่วมแข่งขัน

ประชาชนมานั่งรอดูการเล่นว่าว บริเวณท้องสนามหลวง

ประชาชนมาชมการแข่งขันว่าวอย่างล้นหลามทั้งชาวพระนครในเมือง และต่างเมือง ที่สนามหน้าพระราชวังสวนดุสิต

ประชาชนมาชมการแข่งขันว่าวที่สนามหน้าพระราชวังสวนดุสิต

การแข่งขันว่าว ณ สนามว่าวพนัน ในสมัยรัชกาลที่ ๕

เจ้าของว่าวจุฬา เตรียมว่าวเข้าแข่งขัน

เจ้าของว่าวปักเป้าเตรียมว่าวเข้าแข่งขัน

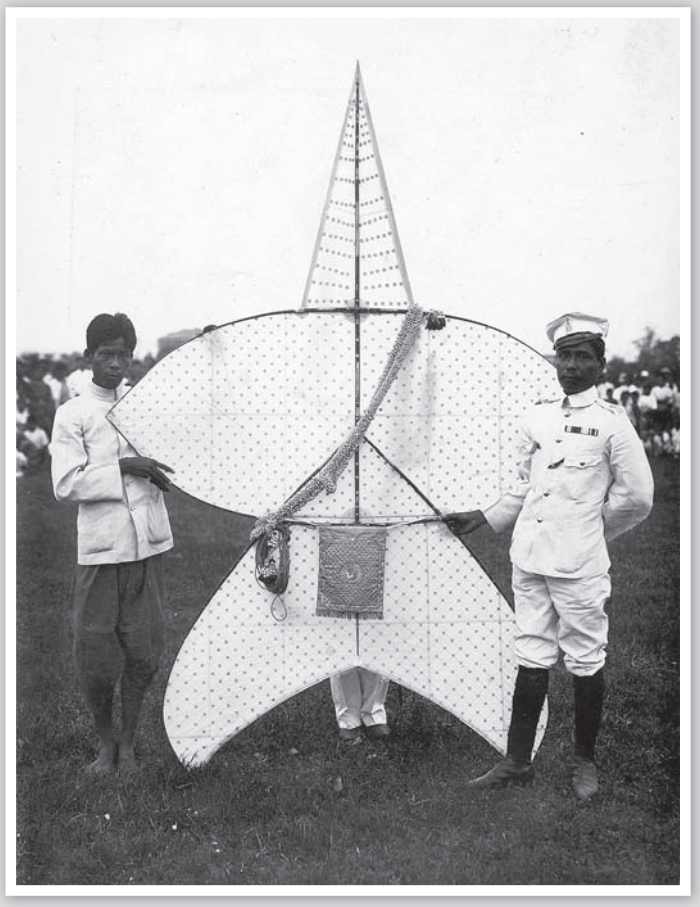

นายตำรวจกับเสมียนยืนถือว่าวจุฬา
ที่ชนะการแข่งขันว่าวพนัน
ในสมัยรัชกาลที่ ๕

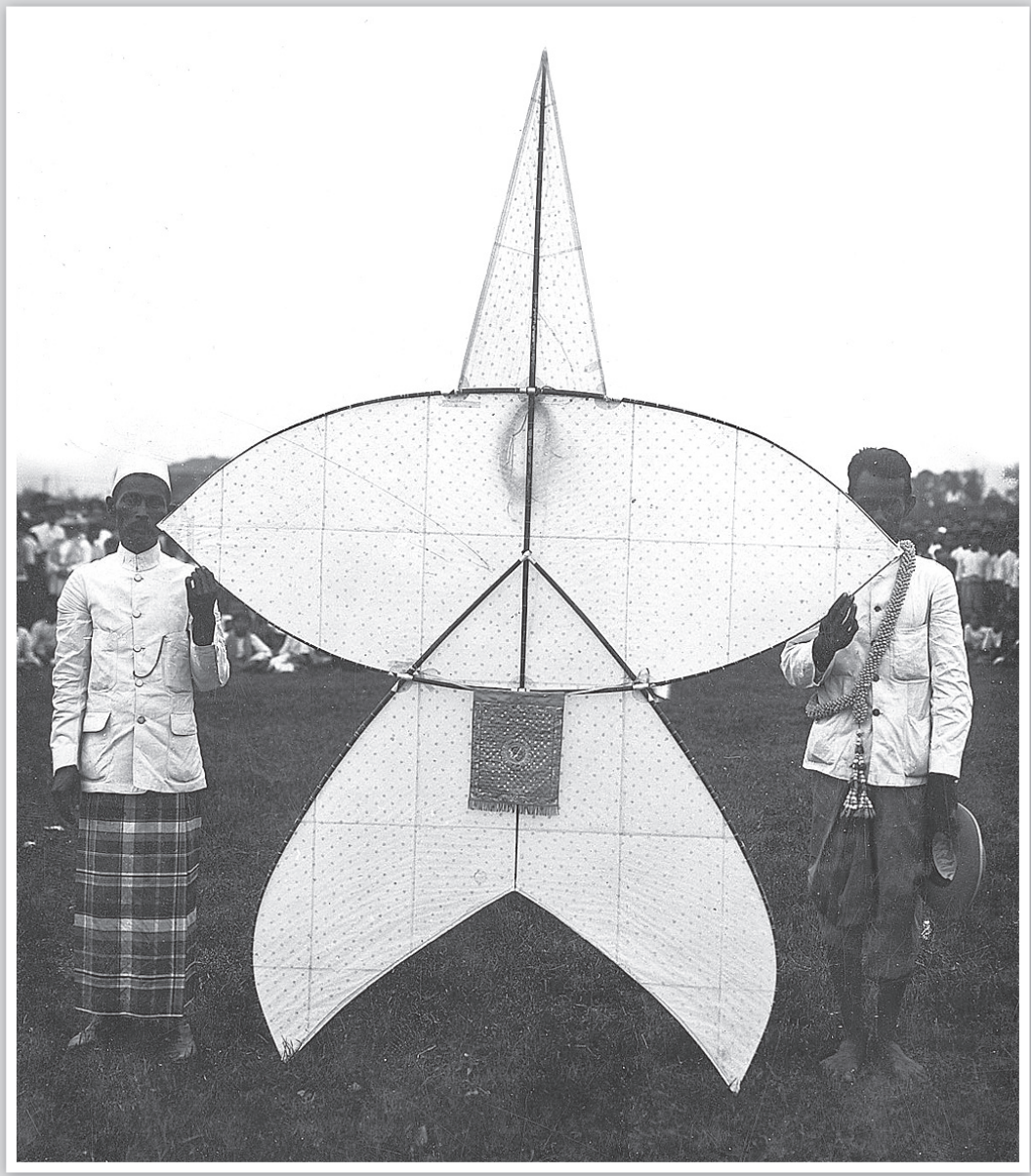

เจ้าของว่าวจุฬาที่ชนะการแข่งขัน

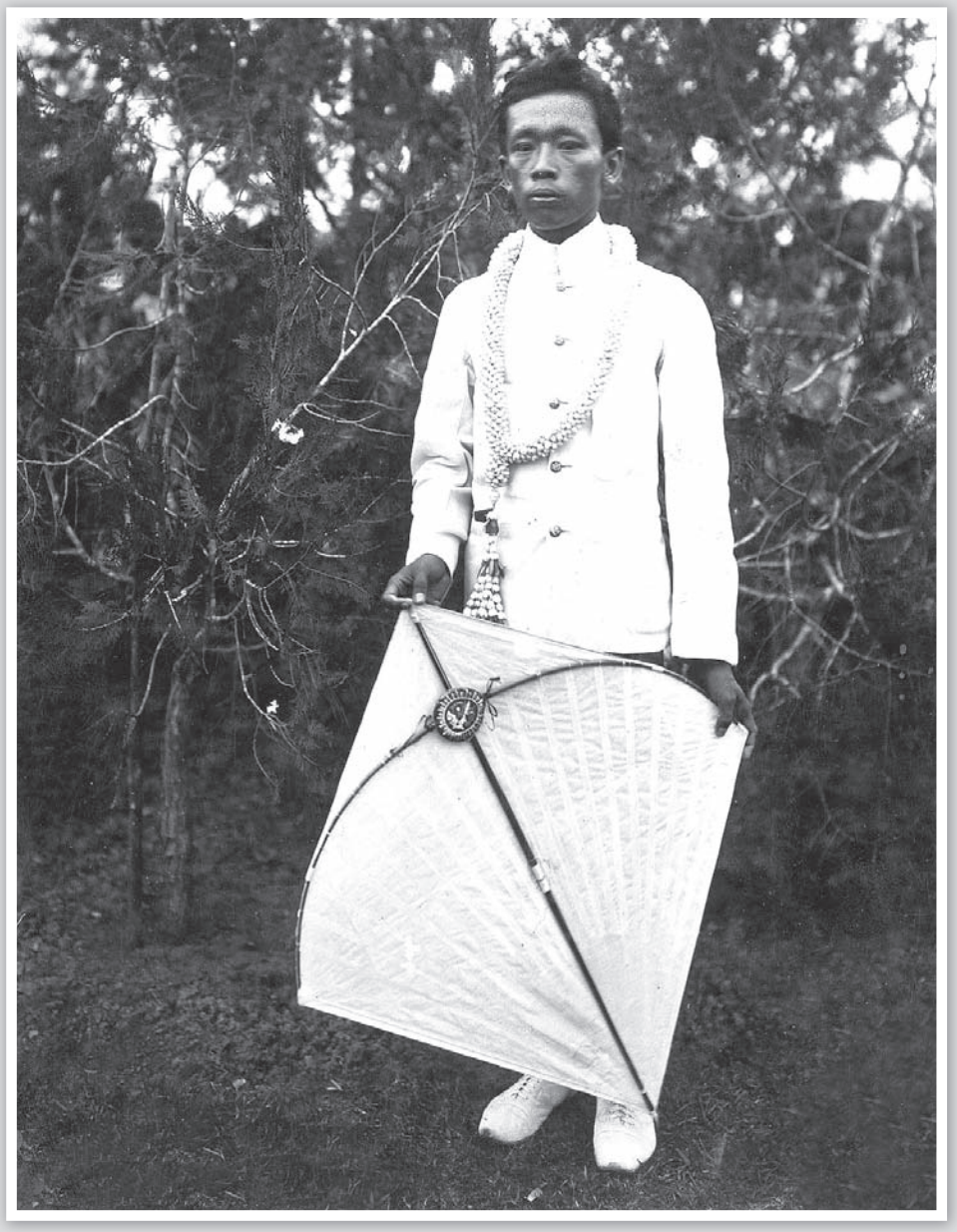

เจ้าของว่าวปักเป้าที่ชนะการแข่งขันว่าวพนัน
ในสมัยรัชกาลที่ ๕

เจ้าของว่าวปักเป้าที่ชนะการแข่งขันว่าวพนัน
ในสมัยรัชกาลที่ ๕

ปัจจุบัน สภาพในเมืองหลวงหรือตัวเมืองในจังหวัดอื่น ๆ มีชุมชนแออัด สิ่งก่อสร้าง อาคาร และสายไฟต่าง ๆ เป็นสิ่งกีดขวางการเล่นว่าว หรือแข่งขันว่าว จะหาสถานที่โล่งบริเวณกว้างที่จะชุมนุมเล่นว่าวนั้นหายาก เด็ก ๆ จึงไม่ค่อยได้เล่นว่าวเหมือนดังแต่ก่อน ส่วนว่าวพนันนั้นก็หาตัวผู้คว้าว่าวที่ชำนาญจริง ๆ ยาก และสภาพเศรษฐกิจทำให้คนต้องดิ้นรนทำมาหากิน ไม่มีจิตใจที่จะคิดสนุกสนานไปชมการเล่นว่าวได้ดังแต่ก่อน จึงทำให้วงการกีฬาว่าวซบเซาไปทุกที แต่เป็นที่น่ายินดี ในพุทธศักราช ๒๕๒๖ ได้มีหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนร่วมมือกันฟื้นฟูกีฬาว่าวขึ้น โดยจัดงาน “มหกรรมว่าวไทย” เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๒๖ บริเวณท้องสนามหลวง มีการประกวดว่าวชนิดต่าง ๆ ทั้งว่าวแผง ว่าวประเภทสวยงาม ความคิด และตลกขบขัน โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จฯ เป็นองค์ประธาน ในงานนี้มีการแข่งขันว่าวจุฬาและปักเป้าด้วย

เด็ก ๆ เล่นว่าวบริเวณท้องสนามหลวง จากภาพประกวดชุด Face of Bangkok ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๓๓ ของมูลนิธิ ฌอง เอมีล การ์โรช

ในพุทธศักราช ๒๕๒๗ กรุงเทพมหานครได้จัด “งานประเพณีว่าวไทย ๒๕๒๗” ณ บริเวณท้องสนามหลวง โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเปิด ในงานนี้นอกจากมีการแสดงกีฬาไทยประเภทต่าง ๆ แล้ว จุดสำคัญคือการประกวดว่าวภาพ และการแข่งขันว่าวจุฬาว่าวปักเป้า ตลอดจนมีนิทรรศการว่าวในสมัยรัชกาลที่ ๕ ให้ประชาชนชมด้วย

ในพุทธศักราช ๒๕๒๙ กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้จัดนิทรรศการพิเศษเรื่อง “ว่าวไทย” ขึ้น ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เพื่อเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะการประดิษฐ์ว่าวและการเล่นว่าวของไทย

ในปัจจุบันมีการจัดการแข่งขันว่าวจุฬาและปักเป้าขึ้นเป็นประเพณีของกีฬาไทย โดยใช้ชื่อว่า “งานประเพณีกีฬาไทย” จัดขึ้นที่ท้องสนามหลวง จัดการแข่งขันกีฬาของไทย อาทิ ตะกร้อ หมากรุก กระบี่กระบอง และที่สำคัญคือการแข่งขันว่าวจุฬาและปักเป้า จัดโดยสมาคมกีฬาไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยได้รับความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนอื่น ๆ ร่วมกัน การเล่นว่าวและการแข่งขันว่าวนี้ ถือเป็นกีฬาเก่าแก่ของไทยที่มีคุณค่าทั้งในด้านฝึกให้ผู้เล่นได้ใช้ความพยายาม ไหวพริบ การสังเกต การตัดสินใจ อยู่ตลอดเวลา ด้านสุขภาพคือเป็นการออกกำลังกายและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งการเล่นว่าวไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและศิลปะพื้นบ้าน คือการเล่นว่าวและการทำว่าวให้คงอยู่ต่อไปอีกด้วย

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ว่าวไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

พระยาภิรมย์ภักดี (บุญรอด เศรษฐบุตร). **ตำนานว่าวพนัน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๐.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **มรดกไทย** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๑.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ สำนักราชเลขานุการ **ร.๕ รล.๙๙/๒๙ เรื่อง ว่าว (๑๕ เม.ย. – ๒๓ พ.ค. ๑๒๕)**

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี (๒) **สร.๐๒๐๑.๒๙/๕ เรื่อง** การแข่งขันว่าว (๒ มี.ค. ๒๔๗๖ – ๑๔ มี.ค. ๒๔๙๖)

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **ภาพจดหมายเหตุ ภ.๐๐๔ หวญ. ๓๐/๒ เรื่อง** การแข่งขันว่าว